

Kripto Varlıkların Vergilendirilmesinin Merkezindeki Sorun: Anonim Mimari¹

Ökkeş YÜCEL*

Öz

Kripto varlık ekosistemi başlangıcından günümüze anonim mimari üzerine inşa edilmiştir. Bu ekosistemde finansal işlemler dağıtık defterlerde, herkesin kullanımına açık ve her zaman ulaşılabilir şekilde yer almasına rağmen anonim yapı finansal işlem ile gerçek veya tüzel kişilik arasında bağın kurulmasını engellemektedir. Kripto varlık işlemlerinde vergisel bağın kurulamaması ciddi sorunlar oluşturduğundan anonim mimariden kaynaklanan sorunların ortadan kaldırılmasına yönelik egemen devletler ulusal tedbirler almakta ve uluslararası kuruluşlar üye ülkelere katkı sağlamak amacıyla rapor ve kılavuzlar hazırlamaktadır. Bu çalışmada kripto varlıkların anonim mimarisi, merkezi/merkeziyetsiz kripto varlık hizmet sağlayıcıların regülasyonu, kripto varlık raporlama çerçevesi, vergi bilgilerinin otomatik değişimi ve Türkiye'deki gelişmeler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kripto Varlıkların Anonim Mimarisi, Vergilendirme, Vergi Bilgisinin Otomatik Değişimi, Kripto Varlık Hizmet Sağlayıcılar, DeFi, Regülasyon

The Issue at the Center of Taxation of Crypto Assets: Anonymous Architecture

Abstract

The crypto asset ecosystem has been built on anonymous architecture from its inception to the present day. In this ecosystem, although financial

¹Bu çalışma Ankara Üniversitesi SBE'de, Prof.Dr. N. Semih ÖZ danışmanlığında yazılmakta olan "Dijitalleşen Ekonomide Kripto Varlıkların Vergilendirilmesi" başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır.

*Arş.Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, okkesycl@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-9545-1725>

Makalenin Gönderilme Tarihi: 01.04.2024

Kabul Tarihi: 28.06.2024

transactions take place in distributed ledgers, open to everyone and always accessible, the anonymous structure prevents the establishment of a link between the financial transaction and a real or legal person. Since failure to establish a tax nexus in crypto asset transactions poses serious problems, sovereign states are taking national measures to eliminate the problems arising from anonymous architecture, and international organizations are preparing reports and guides to contribute to member countries. In this study, the anonymous architecture of crypto assets, regulation of centralized/decentralized crypto asset service providers, crypto asset reporting framework, automatic exchange of tax information and developments in Turkey were examined.

Keywords: Anonymous Architecture of Crypto Assets, Taxation, Automatic Exchange of Tax Information, Crypto Asset Service Providers, DeFi, Regulation

JEL Classification Codes: H20, H26, K33, K34, K40

Giriş

Yeni teknolojilerin gelişim hızının katlanarak ilerlemesi, bu teknolojilerin anlaşılmasının ve kontrol altına alacak düzenleyici mevzuatın oluşturulmasının, politikacı ve kamuoyunun sınırlı bilgisi dâhilinde mümkün olmasını engellemektedir. Teknolojinin sınır tanımayan doğasının katkısı ile kripto varlık ekosisteminin finansal işlemlerinin merkezi bir mimariden dağıtık bir mimariye taşınmasına ek olarak bu ekosistemde anonim işlem yapılabilmesi kripto varlıkların kime ait olduğunun, yerinin ve hukuki sorumluluğun kimde olduğunun belirlenmesindeki zorlukları ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca kripto varlıkların anonim doğası gereği, bu varlıklar suç gelirlerinin aklanması, terörizmin finansmanı, vergi kaçakçılığı, dolandırıcılık gibi yasa dışı faaliyetlerde kullanılarak devletin mali egemenliğini zamanla aşındırabilmektedir. Tüm bunlara ek olarak kripto varlıkların ulusal sınırların dışına kolayca taşınabilmesi, anonimlik unsurunu bu varlıkların vergilendirilmesindeki temel engel haline getirmektedir.

Kripto varlıklar kullanılarak gerçekleştirilen bir işlem ile işlemi gerçekleştiren gerçek veya tüzel kişilik arasında bağ kurulamaması, başka bir deyişle işlemin anonim mimariye sahip bir yapıda gerçekleşmesi vergi mevzuatının uygulanmasını olanaksız kılmaktadır. Vergi idarelerinin blok zincire kendini dahil edememesi ve kripto varlıkların hibrit amaçlarla kullanılabilmesi vergilendirme çabalarına zarar verebilmektedir. Bu bağlamda kripto varlık işlemlerini gerçekleştiren taraflar hakkında bilgi sahibi olan kripto varlık hizmet sağlayıcılarına, vergi idarelerinin anonimliğe yönelik çabalarına katkı sağlama rolü yüklenmektedir. Anonimliği ortadan kaldıracak müşterini tanı (Know Your Customer-KYC), şüpheli işlem bildirimi (Suspicious Transaction Reports-STRs) ve işlemlerin müşteri bilgisi ile

gerçekleştirilmesi (travel rules) kuralları kripto varlık hizmet sağlayıcılara uygulanmaktadır. Hizmet sağlayıcıların bu bilgileri vergi daireleri ile paylaşmasına yönelik çabalar devam etmektedir.

Kripto varlıkların vergilendirilmesi için vergi idareleriyle -geleneksel finansal işlemlerde olduğu gibi- kripto varlık işlem bilgilerinin otomatik ve doğrudan paylaşılması yeterli olmayacaktır. Kripto varlık faaliyetleri ulusal sınırların dışına kolayca aktarılabilirdiğinden ekosistemin aktörleri tarafından ülkeler arasındaki yasal arbitrajın kullanılması mümkündür. Ekosistemdeki aktörlerin ülkeler arasındaki yasal mevzuat farklılıklarından yararlanmasının önlenmesi küresel işbirliğini gerektirmektedir. Kripto varlık hizmet sağlayıcılarının suç gelirlerinin aklanması yükümlülükleri kapsamında gerçekleştirdikleri finansal işlemleri raporlaması, bu raporları vergi idareleri ile paylaşması ve vergi idareleri arasında uluslararası düzeyde bu bilgilerin otomatik olarak değiştirilmesi kripto varlıkların vergilendirilmesine katkı sağlayacaktır. Fakat DeFi ekosistemindeki uygulamaların tüzel kişiliği bulunmadığından yönetimi, kontrolü ve faaliyetleri merkezizetsiz bir yapı, uygulama veya akıllı sözleşmeler aracılığıyla gerçekleştirildiğinden bu ekosistemin vergilendirilmesi bir diğer zorluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Literatürde DeFi ekosisteminin vergilendirilmesini de içine alacak geniş bir perspektifle madencilerin onayladıkları işlemlerdeki taraflara müşterini tanı normlarına uygun olması şartının getirilmesi önerilmektedir.

Bu doğrultuda çalışmada ilk olarak kripto varlıkların anonim mimarisi ve bu mimarinin vergilendirme çerçevesinde ne ifade ettiği ortaya konmuştur. Ardından kripto varlıkların anonim yapısından kaynaklı vergilendirmeye yönelik zorlukların ortadan kaldırılması amacıyla kripto varlık hizmet sağlayıcıların regülasyona tabi tutulması, vergi idareleri arasında otomatik bilgi değişiminin sağlanması ve DeFi ekosisteminin regülasyonu konuları analiz edilmiştir. Analiz aşamasında gerek IMF, OECD, Finansal Eylem Görev Gücü gibi uluslararası kuruluşların raporları, kılavuzları gerekse de devletlerin aldığı tek taraflı önlemler incelenmiştir. Bu incelemeye binaen, Türkiye’de kripto varlık ekosisteminin muhtemel vergilendirilmesi durumunda kripto varlıkların anonim mimarisine yönelik çeşitli politika önerilerinde bulunulmuştur.

1. Kripto Varlıkların Anonim Mimarisi

İktisadi bir alandaki regülasyonların etkin ve verimli bir şekilde uygulanmasının ön koşulu uygulanacak kuralların şeffaf ve eksiksiz olmasıdır. Kripto varlık ekosisteminde ise teknolojik gelişmelerin hızı, bu gelişmelerinin var olan mevzuatla uyum sağlayamaması ve gelişmiş ülkeler dahil bu alanda belirsizliklerin var olması ekosistemdeki yeniliklerin eş zamanlı, şeffaf ve eksiksiz olarak regülasyona tabi olmasını engellemektedir (Baer vd., 2023:19). Kripto varlıkların değerindeki olağan dışı değişimler, merkezi bir aracı kurum tarafından denetlenmemesi, hibrit amaçlar için kullanılabilmesi

ve benzer nedenler bu alanda vergi politikalarının uygulanması açısından zorluklar oluşturmaktadır (OECD, 2020:54).

Kripto varlıklara vergi kurallarının uygulanmasındaki temel engel anonimlik² unsurudur.³ Geleneksel ekonomide vergi idarelerinin bireyleri vergilendirebilmesi için bireylerin elde ettiği kazanç ve/veya sahip olduğu servet hakkında bilgi sahibi olması gerekmektedir. Ayrıca paranın nasıl harcadığını takip amacıyla sistematik ve meşru bir çaba harcanmaktadır. Kripto varlık ekosisteminin anonimlik unsuru ve takma adların kullanılması ise bu ilişkiyi tersine çevirmiştir. Bu ekosistemde finansal işlemler şeffaf dağıtık defterlerde, herkesin kullanımına açık ve her zaman ulaşılabilir şekilde yer almaktadır. Bu çerçevede Baronchelli (2022) bireyler tarafından gerçekleşen finansal işlem bilgilerinin tamamına devletin sahip olma durumunu eleştirdiği⁴ makalesinde kripto varlık ekosisteminin vergilendirilmesinde finansal işlemlerle gerçek ve tüzel kişiler arasındaki bağın kurulmasının önemini vurgulamaktadır (Baronchelli vd., 2022:97-98).

Kripto varlık ekosistemindeki kullanıcıların gelirini sadece gerçekleştirdiği işlemler üzerinden belirlemek zor olabilmektedir. İşlemlerin gelir ve/veya KDV açısından vergiye tabi olup olmadığının belirlenebilmesi için işlemin amacına ilişkin bilgilere de ihtiyaç vardır. Başka bir ifadeyle kripto varlıkların kullanımına yönelik sorunlar sadece ilgili işlemlerin tanımlanamamasından değil işlemin bir gerçek veya tüzel kişi ile bağının kurulamamasından ve kullanım amaçlarının ayırt edilememesinden kaynaklanmaktadır. Kripto varlık işlemlerinin anonim yapısı ve kullanım amacının belirlenememesi bu varlıkların gelişiminin yan ürünü değildir. Hükümet veya herhangi bir merkezi otoritenin gözetimine tabi olmaksızın ve özgürlükçü, cezai amaçlarla kullanılması kripto varlıkların yaratılmasının arkasındaki itici güçtür. Kripto varlık işlemlerinin beyanı konusunda

²IMF tarafından 2023 yılında yayınlanan “Kripto Varlıkların Vergilendirilmesi” başlıklı çalışma belgesinde (working paper), kripto varlık işlemlerinin anonim olarak gerçekleştirilmesi, vergilendirmenin kalbindeki sorun olarak değerlendirilmiştir (Baer vd., 2023). Dünya Ekonomik Forumu’nun 2023 yılında yayınladığı teknik dokümana (white paper) göre kripto varlık ekosisteminde anonim işlem yapılabilmesi kripto varlıkların kime ait, yerinin ve hukuki sorumluluğun kimde olduğunun belirlenmesini zorlaştırmaktadır (World Economic Forum, 2023). OECD’nin kripto varlık işlemlerinin raporlanmasında ortak standartların oluşturulması ve bu raporların otomatik bilgi değişimi kapsamında uluslararası düzeyde paylaşılmasına yönelik çalışmaları da kripto varlık ekosisteminde anonim işlem yapılmasının önlenmesine katkı sağlayacak niteliktedir (OECD, 2020, 2022, 2023c).

³Anonimlik blok zincir ağı üzerindeki finansal işlemlerin takibini engellemek için gizlilik araçlarının kullanılmasını ve işlemlerin başlangıç noktasına kadar izlenememesini ifade etmek için kullanılmaktadır. Kripto varlık ekosistemi kullanıcılarının gerçek isim yerine takma isim kullanması (pseudonymous) durumunda ise kişinin yaptığı bütün işlemler izlenebilmekte, fakat gerçek kimliğe ulaşamamaktadır. Bitcoin’in geliştiricisi veya geliştiricileri Satoshi Nakamoto takma adını kullanmıştır. Bu takma adın gerçek kimliğine veya bu takma ad birden fazla kişiyi temsil ediyorsa bu kişilerin kimliklerine ulaşamamıştır (Coinmarketcap, 2023).

⁴Baronchelli’ye göre ulusal merkez bankaları tarafından ihraç edilecek merkez bankası dijital parası (Central Bank Digital Currency-CBDC) ile gerçek ve tüzel kişilerin gerçekleştireceği işlemlere ait tüm verilere devlet sahip olmamalıdır. Devletin bu verilere sahip olması durumunda en demokratik olan devletler dahi bir “dijital leviathan”a dönüşebilecektir. Hobbes’un yaklaşık dört asır önce yayınlanan Leviathan adlı eserinde Tevrat’ta geçen ve büyük bir su canavarı olan leviathan ile sınırsız güce sahip olan mutlak devlet arasında bir metafora yer verilmiştir (Baronchelli vd., 2022:97; Kurz, 2017:37).

mükelleflerin yeterince istekli olmamaları, anonimliği vergi idareleri için üstesinden gelinmesi gereken temel sorun yapmaktadır (Baer vd., 2023:20-21).

Kripto varlık ekosistemi başlangıcından günümüze anonimlik üzerine inşa edilmiş (Yaffe-Bellany, 2022) ve bir işlem ile gerçek veya tüzel bir kişilik arasında bağ kurulamaması anlamına gelen anonimliğin varlığında vergi mevzuatının uygulanamayacağı anlamına gelmemektedir. Tek oranlı bir işlem vergisinin uygulanması durumunda vergi mükelleflerinin kimlikleri hakkında bilgiye ihtiyaç duyulmamaktadır. Fakat kripto varlık işlemlerinin gerçekleştiği zincire vergi idarelerinin kendini dahil edememesi işlem vergisinin uygulanmasını da mümkün kılmamaktadır. Kripto varlık ekosisteminde gerçekleşen işlemlerin farklı oranlarda KDV veya gelir vergisi kapsamında farklı indirim ve istisnalara tabi gelir unsurlarını içermesi, işlemi gerçekleştiren mükellefin tam ve dar mükellef veya gerçek ve tüzel kişi olması da uygulanacak vergi kurallarının belirlenmesine/uygulanmasına engel olabilecektir. Öngörülebilir gelecekte, takma ad kullanarak veya tamamen anonim bir şekilde gizliliği amaçlayan kişiler ile gerçekleştirdikleri işlemler arasındaki ilişkinin tespit edilmesinin, vergi idarelerinin temel görevlerinden biri olması muhtemeldir.

Teknolojinin sınır tanımayan doğasının katkısı ile kripto varlık ekosisteminin finansal işlemleri merkezi bir mimariden merkeziyetsiz bir mimariye taşınmasına ek olarak bu ekosistemde anonim işlem yapılabilmesi kripto varlıkların kime ait olduğunun, yerinin ve hukuki sorumluluğun kimde olduğunun belirlenmesindeki zorlukları ortaya çıkarmaktadır.

1.1. Kripto Varlığın Yerinin Belirlenmesi

Kripto varlıklarla ilgili olarak çoğunlukla herhangi bir yargı çevresi kapsamında olmadıkları ve menşe ispatının mümkün olmadığı söylenmektedir. Dünyada kripto varlık işlemlerini gerçekleştiren tüzel kişiliğin kanuni veya iş merkezinin bulunduğu yerden ziyade kripto varlığa sahip olan kişinin ikametgahının bulunduğu yerde ve o ülkenin yargı çevresi kapsamında olduğu yönünde içtihat gelişmektedir. İngiltere Yüksek Mahkemesi bir davada (In Danisz v Persons Unknown) kripto varlık dolandırıcılığı sonucunda kripto varlıklarını kaybeden İngiliz vatandaşının kripto varlıklarını korumak için dünya genelinde sahibi belirli olmayan kripto varlık hesaplarına tedbir olarak bir dondurma kararı vermiştir (Askew, 2022). Benzer bir davada (Ion Science Ltd v Persons Unknown) kripto varlıkların yerinin kripto varlığa sahip olan gerçek kişinin ikametgahı veya tüzel kişiliğin idare edildiği yer olacağına karar verilmiştir (Royal Courts of Justice, 2020).

Pek çok yargı bölgesinde kripto varlıklar taşınabilir gayri maddi varlık (movable intangible assets) olarak değerlendirildiğinden ve bu tür varlıklarla ilgili yasal prensiplere göre varlığın yeri ona sahip olan kişinin mukim olduğu yer olduğundan yargı çevrelerinde çoğunlukla yukarıdaki içtihadın izlenmesi muhtemeldir. Fakat yargı çevrelerinin bu prensipleri belirlemesi, kamu idarelerinin bu prensipler çerçevesinde nasıl denetim yapacağını açıklığa

kavuşturmamaktadır. Bu çerçevede iki temel zorluktan bahsetmek mümkündür. İlk olarak vergisel açıdan baktığımızda, birçok ülkede vergi sistemi beyan usulüne⁵ dayanmaktadır. İkinci olarak kripto varlık hizmet sağlayıcıların ve aracı kurumların genel merkezleri olmadığından ve geleneksel olarak faaliyetlerini merkezileştirmediklerinden coğrafi bir bölge ile bağlarının kurulması zordur (World Economic Forum, 2023:7-8).

Kripto varlığın doğasından kaynaklanan zorluklar, kamu idarelerinin bir faaliyetin kendi yetki alanları içerisinde olup olmadığını belirlemesine engel teşkil etmektedir. Diğer yandan zincir üstünde ve cüzdanda gerçekleştirilen işlemleri birleştirerek karmaşık verileri işleme kapasitesine sahip kamu idarelerinin üstünlük sağlaması da mümkündür. Kamu idareleri ile kullanıcılar arasında oluşacak bilgi asimetrisi daha kesin ve doğrulanabilir verilerin oluşturulmasını sağlayabilmektedir. İşlemlere ait kayıtların değiştirilemezliği, herkese açık olması yasa dışı faaliyette bulunmak isteyenler üzerinde caydırıcı etki oluşturacaktır. Sermaye piyasası, suç gelirlerinin aklanması ve terörizmin finansmanının önlenmesine dair kanunlardaki bağ testi (nexus test), faaliyetin iş merkezinden ziyade işin gerçekleştiği yere veya hangi yargı çerçevesinin regülasyonlarıyla bağının olduğuna odaklanılmasını sağlayacaktır (World Economic Forum, 2023:7-8).

OECD'nin 2022 yılında yayınladığı kripto varlıkların raporlama çerçevesinin oluşturulmasına dair raporda vergi idarelerinin kullanımına sunulan vergi şeffaflığı araçlarını modernize etmeye yönelik çalışmalar yer almaktadır. G20'nin talebi üzerine geliştirilen ve 2014 Temmuz ayında OECD Konseyi tarafından onaylanan Ortak Raporlama Standardı (Common Reporting Standard-CRS) (OECD, 2023a) kapsamına kripto varlıkların finansal varlık olarak dahil edileceği, kripto varlık hizmet sağlayıcıların ve aracı kurumların raporlama yükümlülüğü olan kurumlar kapsamında yer alacağı açıklığa kavuşturulmuştur. Ayrıca bu rapor kripto varlıklardaki işlemlere ilişkin vergi bilgilerinin, ortak raporlama çerçevesinin oluşturulması sayesinde, standartlaştırılmış bir şekilde otomatik değişimini sağlayan yeni bir küresel vergi şeffaflığı çerçevesinin geliştirilmesine katkı sağlamaktadır (OECD, 2022:3, 97-98).

1.2. Kripto Varlıkların Kime Ait Olduğunun Belirlenmesi

Herkesin erişimine açık bir ağda bulunan dağıtık defter tabanlı işlemler doğası gereği şeffaftır ve izlenebilir. İzlenebilirlik işlemi gerçekleştiren kişinin tespit edilmesini sağla(ya)bilmektedir. Çeşitli işlemler blok zincir adli inceleme şirketleri (blockchain forensics)⁶ tarafından analiz edilerek bu işlemlerin kime ait olduğunun belirlenmesi mümkündür.

⁵Türk vergi sisteminin temelini de beyana dayanan tarh oluşturmaktadır (Kaneti vd., 2019:168; Uluatam, 1995:114). Beyana dayanan tarhta vergi dairesi vergi yükümlüsü ya da sorumlusunun verdiği beyannamede belirtilen matrah ve diğer bilgilere göre tarh işlemini gerçekleştirmektedir.

⁶Blok zincir adli inceleme şirketleri yapay zeka, makine öğrenimi, nesnelerin interneti gibi teknolojileri kullanarak büyük veri kümelerini analiz edebilmekte, blok zincir ekosisteminin genel güvenliğini artırmakta ve mali suç faaliyetlerine işaret edebilecek anormallikleri ortaya çıkarabilmektedir. Blok zincir ekosistemindeki işlemlerin incelenmesi dijital ekonomide geniş bir uygulama yelpazesine sahiptir ve bu

Yaygın olarak kullanılan kripto varlıklarda gerçek anonimliğe ulaşmak zor olsa da kriptografik yöntemler kullanılarak anonimlik işlevleriyle tasarlanmış bazı kripto varlıklar (Monero, Bytecoin vb.) bulunmaktadır. Bu tür anonimliği artıran kripto para birimleri (Anonymity-Enhancing Cryptocurrencies-AECs) kullanıcılarının zincir üstü işlemlerde sahip olmak istedikleri gizlilik seviyesini seçmelerine olanak tanımaktadır. Bu durum kripto varlık işlemlerini kapsayan regülasyonların geliştirilmesi ve uygulanmasında zorluk teşkil edebilmektedir. Bu noktada anonimlik işlevi olan kripto varlıklar merkezi bir kripto varlık hizmet sağlayıcıda alım satıma konu olduğunda bu işlevinin ortadan kalkacağı unutulmamalıdır (World Economic Forum, 2023:8-9).

Kripto varlıkların kime ait olduğunun belirlenmesi konusunda bir diğer endişe kaynağı kripto varlık karıştırıcılarıdır (mixers). Bu uygulamalar müşterini tanı benzeri kontrolleri gerektirmemekte ve hizmetler arasındaki fon transferini anonimleştirmektedir (Binance Akademi, 2022). Söz gelimi suç geliri elde ettiği düşünülen A kişisi, hesabındaki kripto varlıkları B kişisine mixer uygulamaları aracılığıyla gönderirse %1-%3 gibi düşük bir komisyon karşılığında kimliğini gizleyebilecektir. Mixer uygulamaları kullanıldığında kişiler mülkiyetindeki kripto varlıkların kontrolünü kaybetmektedir. Uygulamalar, bir hesaptaki belirli miktardaki kripto varlıkları çeşitli özel fon havuzlarında (farklı blok zincirlerde) alım satıma konu ederek başka bir hesaba, bu kripto varlıkların transfer edildiği hesap belirlenemeyecek şekilde⁷ aktarmaktadır (Singh, 2022).

Kripto varlık cüzdanları kullanıcıların kripto varlıklar üzerinde daha fazla kontrole sahip olmasını sağlamaktadır. Regülasyonların düzenlenmesinde bu cüzdanların sağladığı anonimlik kullanıcılarının belirlenmesini önlemektedir. Kripto varlık cüzdanları, kripto varlık ekosisteminin ilk yıllarında varlıklarını siber saldırılardan korumak isteyenler için önemli rol oynamaktaydı. ABD Hazine Bakanlığı kripto varlık cüzdanları ile gerçekleştirilen işlemleri denetleyen üçüncü bir taraf olmadığında ve bu cüzdanlar müşterini tanı, müşteri durum tespiti (Customer Due Diligence-CDD) kontrollerine tabi olmadığında yasa dışı finansal riskleri artıracak⁸ yönünde endişelerini dile getirmiştir (Levin ve Fishman, 2022:31-33).

alan hızla büyümektedir (Singh, 2023). Bu alanda en büyük aktörlerden biri olan ve 2014 yılında kurulan Chainalysis 70'ten fazla ülkede devlet kurumlarına (FBI, EUROPOL, SEC vb.), borsalara, finansal kurumlara, sigorta ve siber güvenlik şirketlerine veri, yazılım, araştırma hizmetleri sağlamaktadır (Chainalysis, 2023).

⁷Forbes Dergisinin 2022 Şubat ayında yayınlanan haberine göre blok zincir adli inceleme şirketlerinden Chainalysis, 2016 yılında tedavüldeki Ether'lerin %5'inin çalındığını ve bilinen en büyük Ether hırsızlığını, şüphelenilen hesaptaki işlemlere geriye doğru karıştırma (de-mixed) uygulanarak hırsızlığı gerçekleştiren hesabı ortaya çıkarmıştır (Shin, 2022).

⁸Chainalysis raporuna göre kripto varlık cüzdanları ile gerçekleştirilen işlemlerin toplam tutarının yalnızca %1'i yasa dışı faaliyetlerle veya kurumlara ilişkili cüzdanlara aktarılmaktadır. Cüzdanlardaki kripto varlıklarla ilgili işlemlerin yaklaşık %70'i merkezi kripto varlık hizmet sağlayıcılarla gerçekleşmektedir. Kripto varlık cüzdanları ile DeFi ekosistemi arasındaki işlemler ise kripto varlık cüzdanları ile gerçekleştirilen işlemlerin yaklaşık %20'sidir. Adli bir konuda DeFi ekosisteminde gerçekleştirilen işlemler zincir üzerinde kaydedildiğinden genellikle tarafların tespiti mümkün değil iken merkezi kripto varlık

Merkezi finans piyasasının taklit eden ve merkezi olmayan finansın pratik uygulaması olan DeFi ekosistemi akıllı sözleşmelerin oluşturulmasına olanak sağlayan protokollerden -çoğunlukla- Ethereum blok zinciri üzerine inşa edilmiştir. DeFi ekosisteminde gerçekleşen finansal işlemlerde merkezi bir aracı kurumun veya üçüncü bir tarafın gözetimi söz konusu değildir. Bu işleyiş karşı taraf riskini ortadan kaldırmasına rağmen dağıtık defter teknolojisinin ve akıllı sözleşmelerin yönetiminin merkezi olmayan doğası regülasyonların oluşturulmasında farklı risklerin⁹ ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (OECD, 2021:97-98).

1.3. Hukuki Sorumluluğun Kimde olduğunun Belirlenmesi

Kripto varlık ekosisteminde bir diğer endişe kaynağı tarafların hesap verebilirliğidir. Anonimlik ile hesap verilebilirliğin karıştırılmaması gerekmektedir. Anonimlik kripto varlıkla ilgili bir işlemin kim tarafından gerçekleştirildiğinin tespit edilememesi iken hesap verilebilirlik kripto varlık ekosistemindeki faaliyetlerle ilgili hangi aktörlerin hukuki sorumluluk sahibi olduğunun tespitine ilişkindir. Bir cüzdana işlemler otomatik botlar, yazılımlar, merkeziyetsiz özerk organizasyonlar (Decentralized Autonomous Organizations-DAOs) tarafından kontrol edildiğinde hangi aktörlerin sorumluluk sahibi olduğunun belirlenmesi zor olabilmektedir.

Kripto varlık faaliyetlerinin aracı bir kurumun veya karşı tarafın güvenine dayalı olmaması, değiştirilememesi gibi özellikleri uygulamaya yöneliktir. Bir diğer yenilik yönetim alanındadır. Geleneksel yönetimlerin aksine merkeziyetsiz özerk organizasyonlarda hiyerarşi bulunmamakta, ekosistemi kullanan paydaşların yönetimle ilgili tekliflerinin değerlendirilmesi aşamasında oyun teorisinden faydalanılmaktadır. İşlemlerin gerçekleştiği blok zincirlerin merkezi bir birim tarafından koordine edilemezsiniz, bilgisayar kodları ve programlar tarafından, özerk bir şekilde çalışabilmesi mümkündür (Binance Akademi, 2020). Fiziki dünyadan gelen emirler akıllı sözleşmeler aracılığıyla, insan katkısı olmaksızın, kuralları önceden belirli ve şeffaf olarak gerçekleştirilebilmektedir. Merkeziyetsiz özerk organizasyonlar veya akıllı sözleşmeler aracılığıyla gerçekleştirilen işlemlerde adli bir konuda yaptırıma tabi tarafın belirlenmesi zorlaşmaktadır.

ABD içtihatlarında tüzel kişiliğe sahip olmayan merkeziyetsiz özerk organizasyonların, federal yasalardan ve yargılamalardan muaf olmayan, adi ortaklık olduğu kabul edilmiştir. ABD’de içtihadı göre yönetim hakkı veren kripto varlıklara sahip olanlar aynı kripto varlık sahiplerine karşı özenli davranma ve kişisel verilerini koruma sorumluluğuna sahip olabilmelidir. Çok sayıda tarafın ekonomik olarak küçük zararlarına yönelik merkeziyetsiz özerk organizasyonlara karşı davaların birlikte açılabilmesi de mümkün olabilmelidir. Hukuki sorumluluğun yönetim kurulu gibi bir organa

hizmet sağlayıcılarının müşterini tanı benzeri sorumlulukları sayesinde işlemlerin kime ait olduğunun tespiti mümkündür (Levin ve Fishman, 2022:31-33).

⁹Dünya Ekonomik Forumunun 2021 yılında yayınladığı raporda DeFi ekosistemine yönelik altı kategoride on yedi riske yer verilmiştir. Karşı taraf, likidite, Oracle, anahtar yönetimi, finansal suçlar ve fiyat şaleleleri riski bu riskler altında sayılmıştır (World Economic Forum, 2021:13).

devredilemediği adi ortaklık kabulü ABD’de yakın zamanda görülen davalarda (CFTC v. Ooki DAO, Sarcuni v. bZx Dao gibi) olası sorulara ışık tutmaktadır (Gilbert vd., 2023).

2. Merkezi Kripto Varlık Hizmet Sağlayıcıların Regülasyonu

Kripto varlık yaratıcılarının gizliliği esas alan tasarıları bu varlıkların işlemlerine aracılık eden merkezi kurum niteliğinde olan kripto varlık hizmet sağlayıcılarına temel bir rol yüklemektedir. Bu rol kripto varlık işlemlerini gerçekleştiren taraflar hakkında bilgi sahibi olan kripto varlık hizmet sağlayıcıların vergi idarelerinin anonimliğe yönelik çabalarına katkı sağlamasıdır. Kripto varlık ekosistemindeki işlemlerin büyük kısmının bu aracı kurumlar vasıtasıyla gerçekleştirilmesi vergi idarelerinin bilgi edinmek amacıyla bu kurumlardan yararlanması sonucunu doğurmaktadır. Anonimliğin ortadan kaldırılması amacına yönelik önemli bir adım suç gelirlerinin aklanması hükümlerinin kripto varlık hizmet sağlayıcılar için geçerli olmasını sağlamaktır. Suç gelirlerinin aklanması hükümleri kapsamında olan müşterini tanı (Know Your Customer-KYC), şüpheli işlem bildirimi (Suspicious Transaction Reports-STRs) ve işlemlerin müşteri bilgisi ile gerçekleştirilmesi (travel rules) kurallarının en azından merkezi kripto varlık hizmet sağlayıcılar için uygulanması mümkün kılınmalıdır (Baer vd., 2023:22).

Finansal Eylem Görev Gücü 2014 yılında sanal para birimlerinin suç gelirlerinin aklanması ve terörizmin finansmanına yönelik potansiyel risklerine yönelik yayınladığı raporda bu para birimlerini merkezi¹⁰ ve merkeziyetsiz sanal para birimleri olmak üzere bir tasnifte bulunmuştur. Bu sınıflandırmada merkeziyetsiz para birimleri kripto para birimleri olarak nitelendirilmiştir (Financial Action Task Force, 2014:4). Sanal para birimleri çevrimiçi ortamda, yazılım protokolleri üzerine inşa edilen, değer in aktarılmasına dair yeni bir yöntem sağlamaktadır. Bu yöntem ile regülasyona tabi finansal sistem tarafından sunulan hizmetler, regülasyona tabi olmaksızın gerçekleştirdiğinden Finansal Eylem Görev Gücü 2015 yılında sanal para birimlerine risk bazlı yaklaşımı temel alan kılavuz yayınlamıştır (Bank for International Settlements, 2015:10-11; Financial Action Task Force, 2015).

Finansal Eylem Görev Gücü tarafından 2015 yılında yayınlanan Kılavuzda dönüştürülebilir sanal para birimlerinin suç gelirlerinin aklanması ve terörizmin finansmanında kullanılmasına karşı potansiyel olarak savunmasız olduğu belirtilmiştir. İlgili sanal para birimleri borsalarının ne ölçüde Finansal

¹⁰Merkezi sanal para birimleri merkezi olarak ihraç edilen, ihraç eden kurum tarafından kullanım kuralları belirlenen, finansal işlemlerin defteri tutulan, istenildiğinde tedavülden kaldırılabilen para birimidir (Financial Action Task Force, 2014:4). Örnek olarak “Second Life” oyununda kullanılan Linden doları;

- Linden Lab tarafından ihraç edilmekte ve dolaşımdaki miktarı belirlenmekte,
- Değeri arz ve talebe göre değişmekte,
- Oyun içi ekosistemde kullanılabilen,
- İlgili ekonomik faaliyetlerin dış dünya ile ilgisi bulunmamakta,
- Tedavülü LindenLab tarafından kontrol edilmektedir. (Scott, 2022; Yüksel, 2015:204-205)

Eylem Görev Gücü tavsiyeleri kapsamına girmesi gerektiği ve tavsiyelerin ülkeler tarafından nasıl uygulanacağına dair açıklamalara yer verilmiştir. Ayrıca kılavuzda hali hazırda sanal para birimi borsalarını suç gelirlerinin aklanması ve terörizmin finansmanı kapsamında regülasyona tabi tutan ülke örneklerine (Çin, Kanada, Fransa, Almanya, Hong Kong, İtalya, Rusya, Singapur, Güney Afrika, İsviçre, İngiltere ve ABD) yer verilmiştir (Financial Action Task Force, 2015:5,15-22,31-32).

Avrupa Birliği'nde suç gelirlerinin aklanması ve terörizmin finansmanı Avrupa Birliği ekonomisi, finansal sistemi, vatandaşlarının güvenliği için ciddi bir tehdit oluşturduğundan finansal suçların engellemesine yönelik kripto varlıkların kullanımı kapsamında regülasyonlar oluşturulmuştur. Finansal Eylem Görev Gücü tarafından tanımlanan sanal varlık hizmet sağlayıcıları (Virtual Asset Services Providers-CASPs) ve MiCA Direktifi'nde tanımlanan Kripto Varlık Hizmet Sağlayıcılarını (Crypto Asset Services Providers-CASPs) kapsayan Direktif teklifi Avrupa Komisyonu tarafından sunulmuştur (European Commission, 2021). Kripto varlık hizmet sağlayıcıların ve kripto varlık işlemlerine aracılık edenlerin bu finansal işlem bilgilerine ilişkin yönergelerin belirlendiği ilgili Direktif 30 Aralık 2024 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere 29 Haziran 2023 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Societe Generale, 2023).

Vergi suçlarının, suç gelirlerinin aklanmasının öncül suçu olduğu göz önünde bulundurulduğunda kripto varlık hizmet sağlayıcılarının suç gelirlerinin aklanmasının önlenmesi yükümlülükleri kapsamında elde ettikleri bilgilere prensip olarak vergi idaresinin erişim hakkı bulunması gerekmektedir.

ABD'de 2013 yılında merkezi sanal para birimi borsaları suç gelirlerinin aklanmasının önlenmesine yönelik regülasyonların kapsamına alınmıştır (Holman ve Stettner, 2018:28). Merkezi veya merkeziyetsiz bir para birimini taraflardan kabul eden ve bir diğer tarafa iletilmesine aracılık eden kişi ilgili regülasyonlara tabi olacaktır (FinCEN, 2013:3). Kripto varlıklar para ikamesi değer (value that substitutes for currency)¹¹ genelinde ve dönüştürülebilir sanal para birimi (convertible virtual currencies) özelinde değerlendirilmektedir. Kripto varlıklar FinCEN kılavuzunda paraya denk bir değeri olan, ödeme aracı olarak kullanılan, gerçek bir para biriminin taşınması gereken tüm niteliklere sahip olmayan, yasal para birimi olarak kabul edilmeyen sanal para birimi olarak tanımlanmaktadır. Bu varlıklara dair hizmet sunan iş modelleri 2013 yılından itibaren para hizmetleri işletmeleri

¹¹“Paranın ikamesi bir değer” terimi FinCEN tarafından sınırlandırılmamaktadır. Bir varlığın başlangıçta paranın ikamesi bir değer olarak kullanılması amaçlanmasa dahi sonradan merkezi ödeme sistemleri veya tüzel kişiliği olmayan merkeziyetsiz bir sistem tarafından parayı temsil edecek şekilde kullanılması, ilgili kullanımdaki aracı kurumların regülasyonlara tabi olacağı değerlendirilmesi için yeterlidir. İlgili değer yaratılması ve kullanılması sürecinde yer alan aktörler lisanslama yükümlülüğü, asgari sermaye zorunluluğu, tüketicinin ve yatırımcının korunması gibi regülasyonlara tabi olabilmektedir (FinCEN, 2019:3-4).

(Money Services Businesses) olarak değerlendirilmekte ve suç gelirlerinin aklanması regülasyonlarına tabi tutulmaktadır (FinCEN, 2019:7).

ABD Vergi İdaresine (Internal Revenue Service-IRS) göre kripto varlık işlemleri, takma ad kullanılarak veya ad kullanmaksızın gerçekleştirilebilmesinden kaynaklı anonim yapısı sayesinde, mükellefler tarafından vergi gelirlerini gizlemek için kullanabilmektedir (Department of Justice, 2022). IRS Gizli Hazine Operasyonunun (Operation Hidden Treasure)¹² bir parçası olarak kripto varlık işlemlerinin vergilendirilmesine yönelik çabalarını arttırmıştır. Kripto varlık işlemlerinin vergilendirilmesinde en büyük engellerden biri işlemlerin anonim veya tanımlanabilir olmamasıdır (McClure, 2023). IRS bu engeli aşabilmek, bir başka deyişle, işlemleri gerçekleştiren kişi, grup veya sınıfı belirleyebilmek için “John Doe Summons”u¹³ mahkeme hükmü ile uygulamaktadır (D’Angelo, 2022).

15 Ağustos 2022 tarihinde Kaliforniya Eyalet Mahkemesi, eyalette faaliyet gösteren kripto varlık borsası SFOX üzerinden veya aracılığıyla 2016 ve 2021 yılları arasında 20.000 dolara eşdeğer veya üzerinde kripto varlık işlemi gerçekleştirip vergi beyan etmeyen mükelleflerin vergi hilesine başvurduğu yönünde hüküm kurmuştur. İlgili miktarın üzerinde kripto varlık işlemi gerçekleştirilmesine rağmen beyanname verilmemesini makul şüphe olarak değerlendirmiştir. İlgili mahkeme kararı ile kripto varlık işlemlerini gerçekleştiren tarafların kimliklerinin belirlenmesi mümkün olmuştur. Kripto varlıkların anonim doğasına güvenerek raporlama ve beyanname verme yükümlülüğünü yerine getirmeyen mükellefler, mahkeme kararı doğrultusunda daha ağır yaptırımlara maruz kalabileceğinden, bu karar vergi kanunlarına uyumun sağlanmasına katkı sağlayacaktır (Department of Justice, 2022).

İngiltere Vergi İdaresi de (Her-His Majesty's Revenue&Customs-HMRC) kripto varlık hizmet sağlayıcılarına getirilen suç gelirlerinin aklanmasının önlenmesine yönelik müşterini tanıma yükümlülüğünü vergilendirme alanında kullanmıştır. 2021 yılında HMRC resmi bir vergi incelemesi olmaksızın bilgi toplamak amacıyla kripto varlık işlemleri gerçekleştiren mükelleflere uyarı mektupları¹⁴ (nudge letters) göndermiştir (Seccombe,

¹²Gizli Hazine Operasyonunun çalışanları, kripto varlıklara yönelik eğitim almış, kripto varlıkları blok zincir defterinde bulan, izleyen ve ABD mükellefleri ile ilişkisini ortaya koyan uzmanlardan oluşmaktadır. İlgili uzmanlar, kripto varlık işlemleri üzerinden elde edilen gelirin beyannameye gösterilmemesinin önlenmesi amacıyla kripto varlıkların anonim olma niteliğini ortadan kaldırarak vergi incelemesi gerçekleştirmektedir (Moore, 2021).

¹³John Doe Summons vergi hilelerinin ve vergi ziyanının önlenmesi için kullanılan değerli bir yaptırım aracıdır. IRS finansal işlemleri gerçekleştiren mükelleflerin bilgilerine sahip olduğunda doğrudan taraflardan bu işlemlerle ilgili bilgi isteyebilmektedir. Fakat işlemi gerçekleştiren taraf bilgisine sahip olmadığında bu bilgiyi işlemi gerçekleştiren veya işleme aracılık eden kurumlardan müşterini tanı yükümlülüğü kapsamında isteyebilmektedir. Yaptırımın uygulanabilmesi için farklı bir prosedürün gerçekleştirilmesi gerekmekte ve bölge mahkemesi (District Court) tarafından verilmiş bir hüküm gerekmektedir (Golding ve Golding, 2023).

¹⁴HMRC’nin gönderdiği uyarı mektupları mükelleflere vergisel işlemlerini kontrol etmeleri amacını taşımaktadır. Resmi olmayan bir bilgi toplama aracı olan uyarı mektupları ile idari bir yük olmaksızın (vergi incelemesi vb.) kripto varlık işlemlerinin taraflarından bilgi toplanmaktadır. Ayrıca mükellefler, uyarı mektupları ile HMRC tarafından yayınlanan kripto varlıkların vergilendirilmesine yönelik kılavuzdan

2022). HMRC tarafından gönderilen bu uyarı mektupları ile kripto varlığa sahip olan yaklaşık 3,3 milyon İngiltere vatandaşından hatalı beyanname verdiği düşülen mükellefler hem uyarılmış hem de bilgi toplanmıştır (Howlader, 2022a). Ayrıca mükellefler HMRC tarafından 2021 Mart ayında yayınlanan ve sürekli güncellenen kripto varlık kılavuzu (Cryptoassets Manual) hakkında bilgilendirdiğinden uyarı mektuplarının eğitici niteliği de bulunmaktadır (HMRC, 2021).

3. Ulusal ve Uluslararası Bilgi Paylaşımı

Suç gelirlerinin aklanması ile mücadeleye yönelik yükümlülüklerin yerine getirilmesi vergilendirme açısından tek başına yeterli olamayabilmektedir. Finansal Eylem Görev Gücünün ilgili kılavuzuna tüm ülkeler uymamaktadır. Finansal Eylem Görev Gücünün 2023 Haziran ayı raporuna göre Türkiye'nin de içinde bulunduğu 27 ülke artırılmış gözetime (increased monitoring)¹⁵ tabi, İran, Kuzey Kore ve Myanmar ise yüksek riskli ülke statüsünde yer almaktadır. 2015 ve 2018 yılında yayınlanan raporlarda istihbarat amacıyla toplanan ve potansiyel olarak vergiyle ilgili olan şüpheli işlem bilgilerine yalnızca ülkelerin yaklaşık %20'sinin vergi idarelerinin doğrudan erişim hakkı bulunduğu sonucuna varılmıştır (OECD, 2015:12; OECD ve World Bank, 2018:55). Ayrıca müşterini tanı kuralı uyarınca bir mükellefin belirli miktardaki kripto varlığı nakde çevirdiği bilgisi vergilendirme açısından tek başına yeterli olmayacaktır.

Vergi idareleri suç gelirlerinin aklanması ile mücadele kapsamında bilgilerin paylaşılmasından ziyade geleneksel finansal işlemlerde olduğu gibi kripto varlık işlemlerinin otomatik ve doğrudan paylaşılmasını talep etmektedir. ABD'de 31 Aralık 2023 tarihinden sonra verilecek beyannamelerde geçerli olmak üzere 2021 Kasım ayında yürürlüğe giren Altyapının Geliştirilmesi ve İş Kanunu (Infrastructure Improvement and Jobs Act-IIJA) ile kripto varlık hizmet sağlayıcılara kripto varlık işlemlerini ABD Vergi İdaresi ile paylaşma zorunluluğu getirilmiştir (Kluwer, 2021:1-2). Dijital varlık işlemlerine dair bilgilerin raporlanması ve ABD Vergi İdaresi ile paylaşılması zorunluluğu getiren ilgili yasa ile beyannamelere konu edilmeyip vergi dışı kalan kripto varlık işlemlerinden 28 milyar dolarlık ek vergi geliri elde edilmesi planlanmıştır (Cardin, 2022:5,127). Yasa ile yürürlükteki 10.000 dolar üzerindeki nakit ödemelerin raporlanması kuralı kripto varlık ile yapılan ödemeleri de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Kripto varlık hizmet sağlayıcıların, dijital varlıkları içeren finansal işlemler sonucunda ödenmesi

haberdar edilmektedir. Uyarı mektupları tesadüfi olarak gönderilmemekte, kripto varlık hizmet sağlayıcılardan ve bilgi paylaşımını zorunlu kılan uluslararası anlaşmalar sayesinde toplanan verilerden yararlanılarak ilgili mükellefler belirlenmektedir (Howlader, 2022b).

¹⁵Artırılmış gözetime suç gelirlerinin aklanması ve terörizmin finansmanı ile mücadele konusunda belirlenen stratejik eksiklerini, kararlaştırılmış bir zaman dilimi içerisinde çözme taahhüt eden ülkeler tabi olmaktadır. Finansal Eylem Görev Gücü tarafından yayınlanan ilgili ülkelerin yer aldığı liste gri liste (grey list) olarak da bilinmektedir (Financial Action Task Force, 2023).

gereken vergi miktarına¹⁶ yönelik bilgileri hem vergi idaresine hem de ilgili mükellefe iletmesi gerekmektedir (Thomson Reuters Tax & Accounting, 2022).

Dünyadaki birçok ülke gibi Brezilya’da da kripto varlıklar nakit, kredi kartı gibi geleneksel ödeme yöntemlerine alternatif ve yatırım aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Kripto varlık kullanımına dair yasal bir düzenleme olmamasına rağmen idari düzenlemeler ile elde edilen gelir, değer artışı kapsamında vergilendirilmiştir. Ayrıca şirketler, kripto varlıkları ödeme aracı olarak kabul ettiğinde, geleneksel ödeme yöntemlerinde tabi oldukları vergisel yükümlülüklerini yerine getirmelidir. Fakat Brezilya Vergi İdaresi kripto varlık işlemlerine dair bilgilere ve vergilendirme araçlarına sahip olmadığından, ek olarak kripto varlıkların anonim yapısından dolayı, mükelleflerin vergi ödememesi durumunu göz ardı etmek zorunda kalmaktaydı (Tarandach ve Becker, 2019). Brezilya Vergi İdaresi, suç gelirlerinin aklanmasıyla mücadele kapsamında elde ettiği bilgilere ek olarak 2019 Mayıs ayında yayınladıkları idari düzenlemenin bireylere, şirketlere, kripto varlık hizmet sağlayıcılara raporlama ve bu bilginin vergi idaresi ile paylaşılması yükümlülüğü getirmesi sayesinde ilgili işlemler üzerinde kısmi bir kontrol sağlamıştır (Costa, 2019).

Raporlama yükümlülüklerinin kanuni veya iş merkezi ülke içerisinde olan kripto varlık hizmet sağlayıcılara uygulanması durumunda, kripto varlık kullanıcılarının vergi idaresine bilgi sağlama yükümlülüğü olmayan yabancı hizmet sağlayıcılara yönelmesi mümkün olacaktır. Örnek olarak ABD Vergi İdaresinin merkezi ABD’de olan Coinbase kripto varlık hizmet sağlayıcısına kullanıcıları hakkında bilgi sağlamasını istemiştir. Sonrasında Coinbase kullanıcılarına kripto varlık kullanımına dair beyannamelerini düzeltmeleri konusunda uyarı mektubu göndermiştir. Sonuç olarak kripto varlık kullanıcılarının finansal işlem bilgilerinin vergi idareleri ile paylaşılması ve kullanıcıların vergi denetimi riskinin ortaya çıkması ABD merkezli kripto varlık hizmet sağlayıcılarına olan talebi azaltmıştır (Cong vd., 2022:30-32).

Birleşik Krallık Vergi İdaresi tarafından -Kantar UK Araştırma Ajansı aracılığıyla- kripto varlık ekosisteminin büyüklüğü, kullanıcı sayısı, demografik yapısı, kullanıcıların deneyim ve davranışları hakkında bilgi sahibi olabilmek amacıyla 459 katılımcıyla anket gerçekleştirilmiştir. Kullanıcılara kripto varlık transferinde kullandıkları kripto varlık hizmet sağlayıcısının menşei sorulduğunda, katılımcıların %45’i kanuni veya iş merkezi İngiltere olan hizmet sağlayıcıları kullandığını, %22’si ise aksini beyan etmiştir. Katılımcıların geri kalanı da bu konuda bilgi sahibi olmadıklarını belirtmiştir (Saunders ve Fearn, 2022:5,7). Bu bağlamda bu sorunun çözümü, ülkelerin yargı yetkileri çerçevesinde sahip oldukları kripto varlık işlemlerine ait bilgileri standart bir raporlama çerçevesinde toplamaları ve bu bilgilerin sınır ötesi vergi idareleriyle paylaşılmasıdır.

¹⁶Kripto varlık işlemlerinin raporlanmasında maliyet esasının kullanılması gerekmektedir (Ainsworth vd., 2022; Thomson Reuters Tax & Accounting, 2022).

Kripto varlık piyasasının hızla büyümesi ve gelişmesi vergilendirmenin küresel şeffaflığına artarak zarar verdiğinden Nisan 2021’de G20, kripto varlık işlemlerinin vergi idareleri arasında otomatik olarak değiştirilmesini sağlayan bir çerçevenin geliştirilmesi talimatını vermiştir. OECD 2022 Ağustos ayında kripto varlıklar ve finansal hesaplarla ilgili mükellef bilgilerinin ülkelerin vergi idareleri arasında otomatik olarak raporlanması ve değiştirilmesi (Crypto-Asset Reporting Framework-CARF) ile küresel ve şeffaf bir vergilendirme çerçevesinin oluşturulması için oluşturulan nihai kılavuzu onaylamıştır. Kılavuz Finansal Eylem Görev Gücü suç gelirlerinin aklanmasıyla mücadele standartlarını da içermektedir (OECD, 2022). Bu kapsamda geleneksel finansal ürünlere alternatif olan kripto varlıklar ve aracı kurumların Ortak Raporlama Standardı (Common Reporting Standard-CRS)¹⁷ kapsamına alınmasına yönelik öneriler getirilmiştir (OECD, 2022:3).

4. Merkeziyetsiz Borsaların Regüle Edilmesi

Kripto varlık hizmet sağlayıcılarının suç gelirlerinin aklanması yükümlülükleri kapsamında gerçekleştirdikleri finansal işlemleri raporlaması, bu raporları vergi idareleri ile paylaşması ve vergi idareleri arasında uluslararası düzeyde bu bilgilerin otomatik olarak değiştirilmesi kripto varlıkların vergilendirilmesine ancak kısmi bir çözüm sunabilmektedir. Kripto varlık hizmet sağlayıcıların tanımı, yükümlülükleri, nasıl lisanslanacağı, kripto varlıkların kapsamının ne olduğu gibi konularda netliğin olmaması getirilecek kısmi çözümün uygulanmasına yönelik ek zorluklar oluşturabilecektir.

Kripto varlık hizmet sağlayıcılarının regülasyona tabi tutulması ve bilgi paylaşımının gerek ulusal gerekse de uluslararası düzeyde paylaşılması kripto varlık ekosisteminin vergilendirilmesindeki zorlukların başında gelirken ikinci büyük zorluk merkeziyetsiz finans (Decentralised Finance-DeFi) ekosisteminde gerçekleştirilen işlemlerdir. Geleneksel finansın aksine merkeziyetsiz borsaların tüzel kişiliği bulunmamakta, yönetimi, kontrolü ve faaliyetleri merkeziyetsiz bir yapı, uygulama veya akıllı sözleşmeler aracılığıyla gerçekleşmektedir.

OECD 2022 Ağustos ayında kripto varlıklar ve finansal hesaplarla ilgili mükellef bilgilerinin raporlanması ve ülkelerin vergi idareleri arasında otomatik değiştirilmesi hakkında rapor yayınlamıştır. 2023 yılında ise kripto varlık raporlama çerçevesi ve ortak raporlama standardında vergisel konulara dair bilgilerin otomatik değiştirilmesine yönelik uluslararası standartlar kapsamında bir dizi değişiklik OECD Mali İşler Komitesi tarafından

¹⁷G20 talebi üzerine geliştirilen ve 2014 Temmuz ayında OECD Konseyi tarafından onaylanan CRS, vergi şeffaflığını teşvik etmek üzere yurt dışındaki mali hesap bilgilerinin otomatik olarak paylaşılmasını gerektirmektedir. CRS 2014 yılında kabul edildikten sonra 100’den fazla yargı çevresi tarafından uygulanmaya başlanmıştır. Bu bağlamda hem devletlerin hem de finansal kuruluşların yaklaşık dokuz yıllık sağlam bir deneyimi bulunmaktadır. CRS kapsamına yeni finansal ürünler ve merkez bankası dijital para birimleri (Central Bank Digital Currencies-CBDC) alınarak kripto varlık kullanımına dair bilgilerin raporlanmasında ve değişiminde var olan dokuz yıllık deneyimden de faydalanılacaktır (OECD, 2022:55).

onaylanmıştır (OECD, 2023b:3). İlgili değişikliklerin onaylandığı raporda; kripto varlıkları aktif olarak kullanan gerçek ve tüzel kişiler ile kullanılan kripto varlık türlerinin hızla arttığı ve kripto varlıkların geliştirilmesini sağlayan teknolojilerin dinamik bir yapıya sahip olduğu kabul edilmektedir. Aynı raporda kripto varlıkların raporlama çerçevesinin küresel bazda sağlanabilmesi amacıyla merkeziyetsiz finans ekosisteminin gelişiminin özellikle takip edileceğinin altı çizilmiştir (OECD, 2023b:12). Merkeziyetsiz finans ekosisteminde kripto varlık işlemleri üzerinde yeterli nüfuza ve tam bir kontrole sahip platformların ilgili ülkeler tarafından tespit edilmesi ve uygun önlemlerin alınması da önerilmektedir (OECD, 2023b:68).

Finansal işlem bilgilerinin toplanması ve taraflarının korunması maliyetsiz değildir ve geleneksel finansal mimaride bu maliyete aracı kurumlar katlanmaktadır. Aracı kurumlar finansal işlem bilgilerinin vergi idarelerine raporlanmasından sorumludur. Kripto varlık ekosisteminde ise verginin toplanması, vergi idaresinin ilgili işlemleri izleme ve bu işlemleri kişi veya kuruluşla ilişkilendirme kapasitesine bağlıdır. DeFi ekosistemindeki aracı kurum niteliğinde merkeziyetsiz borsalar (Decentralized Exchange-DEX)¹⁸ müşterini tanı normlarına ve suç gelirlerinin aklanmasının önlenmesine dair yükümlülüklerle tabi değildir. İki farklı kripto varlığın alım satımının tarafların anonim olarak gerçekleştirebildiği akıllı sözleşmeden ibaret olan merkeziyetsiz borsalarda gerçekleşen işlem sonucunda elde edilecek muhtemel bir değer artış kazancını elde edecek kişinin kimliğinin -merkezi bir hizmet sağlayıcıda işlem gerçekleştirene kadar- tespiti mümkün değildir. Kullanıcı, merkezi bir hizmet sağlayıcıda işlem gerçekleştirse dahi geçmişe yönelik tüm işlemlerin tespiti imkânsızdır veya Chainalysis gibi blok zincir adli inceleme şirketlerinden yardım alınması gerekliliğinden aşırı maliyetlidir (Makarov ve Schoar, 2022:28-29).

Birleşik Krallık Vergi İdaresi tarafından -Kantar UK Araştırma Ajansı aracılığıyla- 459 katılımcıyla gerçekleştirilen ankette kripto varlık ediniminde merkeziyetsiz borsaları kullananların sayısı katılımcıların yaklaşık %8'idir¹⁹ (Saunders ve Fearn, 2022:49). Katılımcılar dört gruba ayrılmış ve yüksek gelire sahip olan, ortalamanın üzerinde kripto varlık işlemi gerçekleştiren, değer artış vergisi istisna tutarının muhtemelen üzerinde gelir elde eden, profesyonel olarak finansal yardım alan “Grup A” kapsamındaki katılımcılar %54 oranında kripto varlık ediniminde merkeziyetsiz borsaları tercih ettiklerini belirtmiştir. Kripto varlık ticaretini yatırım aracı olarak gören ve büyük çoğunluğu merkeziyetsiz borsaları kullanan “Grup A” katılımcıları

¹⁸Merkeziyetsiz borsalar kullanıcıların kripto varlıklarını bir aracı kuruma devretmeksizin işlem yapabildikleri uygulamalardır. Bu işlemlerin gerçekleşmesini akıllı sözleşmeler olanaklı kılmaktadır. İşlemlerin denetlenemediği bu borsada kişiler kişisel bilgilerini gizleme imkânı sağlayan özel anahtarları ile işlemlerini gerçekleştirebilmektedir.

¹⁹Katılımcılar, kripto varlık ediniminde yalnızca tek bir yöntemi tercih etmemektedir. Ankete göre katılımcıların %8'i merkeziyetsiz borsalar, %68'i merkezi borsalar, %11'i kişiler arası yöntem (peer to peer), %11'i madencilik, %4'ü mal ve hizmet satışı, %6'sı kripto varlık ihracı (Initial Coin Offering-ICO) aracılığıyla kripto varlık edinmiştir.

İngiltere Vergi İdaresi tarafından yayınlanan kripto varlık vergilendirme kılavuzundan haberdardır ve değer artış kazanç vergisi hakkında bilgili olduklarını beyan etmiştir (Saunders ve Fearn, 2022:45).

Merkezi borsaların raporlama yükümlülüklerini etkili bir şekilde yerine getirmesiyle kripto varlık işlemlerinin raporlama yükümlülüklerinin uygulanmasının mümkün olmadığı merkeziyetsiz borsalara kayması mümkündür. Makarov ve Schoar (2022) Kripto Varlıklar ve Merkeziyetsiz Finans (DeFi) adlı çalışmasında DeFi ekosistemin vergilendirilmesini de içine alacak geniş bir perspektifle madencilerin onayladıkları işlemlerdeki tarafların müşterini tanı normlarına uygun olması şartının getirilmesini önermektedir. Aynı çalışmada madencilik kapasitesinin %50'sinin 50'den az sayıdaki madencilik havuzu tarafından gerçekleştirildiğine dair verilere de yer verilmektedir (Makarov ve Schoar, 2022:8,41,42).

5. Türkiye Değerlendirmesi

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından 2021 Nisan ayında (2021) çıkan Yönetmeliğin 3. maddesinde kripto varlık “dağıtık defter teknolojisi veya benzer bir teknoloji kullanılarak sanal olarak oluşturulup dijital ağlar üzerinden dağıtımı yapılan, ancak itibari para, kaydı para, elektronik para, ödeme aracı, menkul kıymet veya diğer sermaye piyasası aracı olarak nitelendirilmeyen gayri maddi varlık” olarak tanımlanmıştır. Aynı yönetmelik ile ödeme hizmeti sağlayıcılara kripto varlıkların kullanılacağı bir şekilde iş modellerinin geliştirilmesi yasaklanmıştır. Ayrıca ödeme ve elektronik para kuruluşlarının kripto varlıklara ilişkin alım satım, saklama, transfer veya ihraç hizmeti sunan platformlara veya bu platformlardan yapılacak fon aktarımlarına aracılık etmesi yasaklanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı tarafından 2021 Mayıs ayında yayınlanan yönetmelik (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2021) ile kripto varlık hizmet sağlayıcılar suç gelirlerinin aklanması ve terörizmin önlenmesi kapsamında yükümlü kurumlar arasına eklenmiştir. MASAK 2021 Mayıs ayı içerisinde kripto varlık hizmet sağlayıcılar için suç gelirlerinin aklanmasının ve terörizmin finansmanının önlenmesine dair yükümlülüklerle ilişkin temel esaslar belirlemiştir (MASAK, 2021). MASAK düzenlemesi kripto varlık hizmet sağlayıcılara getirilen kimlik tespit, şüpheli işlem bildirimi, saklama ve ibraz, devamlı bilgi verme gibi yükümlülükleri getirmiştir.

Türkiye Barolar Birliğinde gerçekleştirilen Fintek Stratejik Analiz Kurultayında kripto varlık hizmet sağlayıcılarının, Türkiye'nin önde gelen bankalarından geri kalmayacak şekilde şüpheli işlem bildirim tespit kabiliyetine sahip olduğu belirtilmiştir (Yıldırım, 2023).

2024 yılı merkezi yönetim bütçesini hazırlama sürecini başlatan Orta Vadeli Programın üçüncü bölümünde makroekonomik hedeflere ve politikalara yer verilmiştir. Programın ilgili bölümünde ekonominin dışsal ve geçici oynaklıklara karşı direncinin artırılmasına yönelik tedbirlerin alınması

ile finansal istikrarın güçlendirilmesi, sermaye piyasalarını geliştirilmesi gibi hedeflere yer verilmiştir. Bu hedefler kapsamında politika ve tedbirler 23 maddede sayılmıştır. 17. madde “Kripto varlık alım satım platformları düzenleme kapsamına alınacaktır.” şeklinde düzenlenmiştir (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023a:24-25).

Mevcut durumda suç gelirlerinin aklanması ve terörizm ile mücadele kapsamında regülasyonlara tabi olan kripto varlık hizmet sağlayıcılara getirilecek vergisel yükümlülükler tamamlayıcı bir niteliğe sahip olacaktır. Bu çerçevede 2024 Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında, Türk hukuk sisteminde dijital sanal varlıkların tanımlanmasına ve vergilendirilmesine yönelik çalışmaların tamamlanacağı yer almaktadır. TCMB tarafından yayınlanan yönetmelikte kripto varlıklar gayri maddi varlık olarak tanımlanmış ve ilgili programda “dijital sanal varlık” olarak nitelendirilmiştir.²⁰ Sorumlu/işbirliği yapılacak kurumlar Hazine ve Maliye Bakanlığı, Gelir İdaresi Başkanlığı, Sermaye Piyasası Kurulu, ilgili kamu kurum ve kuruluşları olarak belirtilmiştir (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023b:106).

Sonuç

Geleneksel ekonomide vergi idarelerinin bireyleri vergilendirebilmesi için bireylerin elde ettiği kazanç ve/veya sahip olduğu servet hakkında bilgi sahibi olması gerekmektedir. Ayrıca paranın nasıl harcandığını takip amacıyla sistematik ve meşru bir çaba harcanmaktadır. Kripto varlık ekosisteminin anonimlik unsuru ve takma adların kullanılması ise bu ilişkiyi tersine çevirmiştir. Bu ekosistemde finansal işlemler şeffaf dağıtık defterlerde, herkesin kullanımına açık ve her zaman ulaşılabilir şekilde yer almaktadır. Fakat anonim işlem yapılabilmesi, kripto varlıkların kime ait olduğunun, yerinin ve hukuki sorumluluğun kimde olduğunun belirlenmesinde zorluklar ortaya çıkarmaktadır. Bir taraftan kripto varlıkların gelişiminin itici güçlerinden biri olan anonim mimariyi geliştiren yeni kripto varlıklar yaratılırken diğer taraftan çok sayıda egemen devlet anonim mimariye karşı çeşitli tedbirler almakta; OECD, IMF, WEF gibi uluslararası kuruluşlar ise üye ülkelere katkı sağlamak amacıyla uluslararası işbirliğine dayalı rapor ve kılavuzlar hazırlamaktadır.

Kripto varlık ekosistemi her ne kadar anonim mimariye sahip olsa da ulusal bir mevzuatın oluşturulması ve bu kapsamda adli bir karar verilmesi küresel sonuç doğurabilmektedir. İngiltere Yüksek Mahkemesi bir davada (InDanisz v Persons Unknown) kripto varlık dolandırıcılığı sonucunda kripto varlıklarını kaybeden İngiliz vatandaşının kripto varlıklarını korumak için dünya

²⁰Regülasyonlar kapsamında kripto varlıkların farklı nitelendirilmesine dünya ülkelerinde karşılaşmak mümkündür. Söz gelimi İrlanda Merkez Bankası kripto paraları, dijital para birimlerini ve sanal para birimlerini dijital para (digital money) olarak tanımlarken İrlanda Vergi İdaresi yayınladığı kılavuzda; kripto paraların arzlarının kontrol edilmediğinden, merkez bankaları tarafından ihracı gerçekleştirilmediğinden, regülasyona tabi olmadığından ve merkeziyetsiz yapıda bulunduklarından dolayı kripto varlık (crypto-asset) olarak tanımlanmıştır.

genelinde sahibi belirli olmayan kripto varlık hesaplarına tedbir olarak bir dondurma kararı vermiştir. ABD içtihatlarında tüzel kişiliğe sahip olmayan merkeziyetsiz özerk organizasyonların, federal yasalardan ve yargılamalardan muaf olmayan, adi ortaklık olduğu kabul edilmiş ve bu çerçevede özenli davranma, kişisel verilerin korunması gibi yükümlülükler getirilmiştir. Merkezi olmayan özerk organizasyonlar olası yargılama sürecinin süjesi olabilmektedir. Yeni teknolojilerin gelişim hızının katlanarak ilerlemesi, bu teknolojilerin anlaşılmasının ve kontrol altına alacak düzenleyici mevzuatın oluşturulmasının politikacı ve kamuoyunun sınırlı bilgisi dâhilinde anlamsızlaşmasına rağmen genel olarak hukuki çerçevenin özel olarak vergilendirme mevzuatının oluşturulması gerekmektedir.

Blok zincir adli inceleme şirketleri (blockchain forensics) tarafından analiz edilerek işlemlerin kime ait olduğunun belirlenmesi maliyetli bir işlemdir. Ülkeler alternatif olarak takma ad kullanılarak veya ad kullanmaksızın gerçekleştirilen kripto varlık işlemlerinin taraflarının belirlenmesinde ve vergilendirilmesinde farklı yollara başvurabilmektedir. ABD’de anonim işlemlerin taraflarının belirlenebilmesi için Gizli Hazine Operasyonu (Operation Hidden Treasure) ekibi oluşturulmuştur. Gizli Hazine Operasyonunun çalışanları; kripto varlıklara yönelik eğitim almış, kripto varlıkları blok zincir defterinde bulan, izleyen ve ABD mükellefleri ile ilişkisini ortaya koyan uzmanlardan oluşmaktadır. İlgili uzmanlar, kripto varlık işlemleri üzerinden elde edilen gelirin beyannamede gösterilmemesinin önlenmesi amacıyla kripto varlıkların anonim olma niteliğini ortadan kaldırarak vergi incelemeleri gerçekleştirmektedir. IRS bazı durumlarda mahkeme kararı ile ilgili anonimliğin ortadan kaldırılmasını talep edebilmektedir. İngiltere’de vergi idaresi tarafından gönderilen uyarı mektupları (nudge letters) ile kripto varlığa sahip olan yaklaşık 3,3 milyon İngiltere vatandaşından hatalı beyanname verdiği düşülen mükellefler hem uyarılmış hem de haklarında bilgi toplanmıştır. Türkiye’de de kripto varlık ekosisteminin vergilendirilmesi durumunda ABD’deki Gizli Hazine Operasyonu benzeri bir ekibin kurulması ve muhtemel mükelleflerin izaha davete çağırılması mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunun temin edilmesine olumlu katkı sağlayacaktır.

Kripto varlık hizmet sağlayıcılarının suç gelirlerinin aklanması ile mücadeleye yönelik yükümlülüklerini yerine getirmesi vergilendirme açısından tek başına yeterli olmayabilmektedir. İstihbarat amacıyla toplanan ve potansiyel olarak vergiyle ilgili olan şüpheli işlem bildirimlerine çoğunlukla vergi idarelerinin ilgili birimlerinin doğrudan erişim hakkı bulunmamaktadır. Her ne kadar eleştiriler bulunsun da ABD’de kripto varlık hizmet sağlayıcıların, kripto varlıkları içeren finansal işlemler sonucunda ödenmesi gereken vergi miktarına yönelik bilgileri hem vergi idaresine hem de ilgili mükellefe iletmesi gerekmektedir. Brezilya’da bilgi verme yükümlülüğü hem mükellefler hem de kripto varlık hizmet sağlayıcılar için geçerlidir. MASAK 2021 Mayıs ayında kripto varlık hizmet sağlayıcılar için

suç gelirlerinin aklanmasının ve terörizmin finansmanının önlenmesine dair yükümlülüklerle ilişkin temel esasları belirlemiştir. Şüpheli işlem bildirimi kapsamında, potansiyel olarak vergiyle ilgili olan bilgilere doğrudan erişim hakkı, vergi idarelerinin ilgili birimlerinde bulunmalıdır. Ayrıca kripto varlık hizmet sağlayıcıların (olası bir vergilendirme durumunda) hem vergi idarelerine hem de mükelleflere ödenmesi gereken vergi miktarı hakkında bilgilendirme yapması vergilendirmenin etkinliğine ve idarenin iş yükünün azaltılmasına katkı sağlayacaktır.

Raporlama yükümlülüklerinin kanuni veya iş merkezi ülke içerisinde olan kripto varlık hizmet sağlayıcılara uygulanması durumunda, kripto varlık kullanıcılarının vergi idaresine bilgi sağlama yükümlülüğü olmayan yabancı hizmet sağlayıcılara yönelmesi mümkün olacaktır. OECD tarafından 2022 yılında kripto varlıklar ve finansal hesaplarla ilgili mükellef bilgilerinin ülkelerin vergi idareleri arasında otomatik olarak raporlanması ve değiştirilmesi (Crypto-Asset Reporting Framework-CARF) ile küresel ve şeffaf bir vergilendirme çerçevesi oluşturulmuştur. 2023 yılında ise ilgili vergilendirme çerçevesi, OECD Mali İşler Komitesi tarafından onaylanmıştır. Bu raporlama çerçevesini kendi yasal mevzuatlarına dâhil etmek için ülkeler ortak kararlar bir araya gelmektedir. Fakat Türkiye'nin bu konuda yeterince aktif olmadığı görülmektedir. Kripto varlık raporlama çerçevesinin yasal mevzuata dâhil edilmesi, Türkiye'nin gri listeden tekrar çıkmasına katkı sağlayacaktır.

Kripto varlık ekosisteminin vergilendirilmesindeki temel zorluklar içerisinde yer alan DeFi uygulamalarının yönetimi, kontrolü ve faaliyetleri merkeziyetsiz bir yapı, uygulama veya akıllı sözleşmeler aracılığıyla gerçekleşmektedir. OECD'nin ilgili raporlarında DeFi faaliyetlerinin özellikle takip edileceği vurgulanmaktadır. Bu uygulamalar aracılığıyla gerçekleştirilen işlemlerdeki tarafların tespiti Chainalysis gibi blok zincir adli inceleme şirketlerinden yardım alınarak yüksek bir maliyetle gerçekleştirilebilmektedir. Bu ekosistemden yararlanan kullanıcıların ekosistemdeki toplam kullanıcıların çok küçük bir kısmını oluşturduğu bilinse de ilgili kullanıcılar profesyonel olarak finansal yardım alan, kripto varlık işlemlerinden vergi istisna tutarının çok üzerinde kazanç sağlayan, yüksek gelirli kişilerdir. Bu bağlamda ekosistem genelinde önemsiz bir paya sahip görünse de mali boyutu düşünüldüğünde, DeFi ekosisteminin regülasyonu hem ulusal tedbirlerin alınmasını hem de uluslararası çalışmalara aktif olarak katılmayı zorunlu kılmaktadır. Literatürde ayrıca ekosistemin vergilendirilmesini de içine alacak geniş bir perspektifle madencilerin onayladıkları işlemlerdeki tarafların müşterini tanı normlarına uygun olması şartının getirilmesi önerilmektedir.

Kripto varlık ekosisteminin vergilendirilmesinin merkezindeki sorun anonim yapı olmakla birlikte egemen devletler ulusal tedbirler almakta ve uluslararası kuruluşlar üye ülkelere katkı sağlamak amacıyla uluslararası işbirliğine dayalı rapor ve kılavuzlar hazırlamaktadır. Ulusal ve uluslararası çabaların analiz edildiği bu çalışmada Türkiye'de kripto varlık ekosistemine

yönelik bir vergi mevzuatının oluşturulması durumunda doğrudan veya dolaylı katkı sağlayacak öneriler;

1. Teknolojinin sınır tanımayan doğası ve kripto varlıkların anonim mimarisi uluslararası işbirliğini zorunlu kıldığından ve salt ulusal tedbirler yasal arbitraj oluşturduğundan; Türkiye'nin, OECD'nin kripto varlıkların ortak raporlanması ve vergi idareleri arasında otomatik bilgi değişimi programına aktif olarak katılması,

2. Türkiye'nin Finansal Eylem Görev Gücü tarafından yayınlanan gri listeden çıkmasına katkı sağlayacak şekilde kripto varlıklara yönelik genel olarak hukuki çerçeveyi özel olarak vergilendirme mevzuatını oluşturması,

3. ABD ve İngiltere'de benzer şekilde yoklama, bilgi toplama gibi denetim araçlarıyla veya mükellefe ait mali bilgilerin risk analizlerine dayalı olarak oluşturulan veriler bağlamında kripto varlık kazancı sağlayan muhtemel mükelleflere uyarı notları -izaha davet- gönderilmesi,

4. Kripto varlık hizmet sağlayıcıların ödenmesi gereken vergi miktarına yönelik bilgileri hem vergi idaresine hem de ilgili mükellefe sağlaması,

5. Şüpheli işlem bildirimlerine vergi idarelerinin ilgili birimlerinin doğrudan erişebilmesi,

6. Yönetimi, kontrolü ve faaliyetleri merkeziyetsiz bir yapı, uygulama veya akıllı sözleşmeler aracılığıyla gerçekleşen DeFi ekosisteminin vergilendirilebilmesi için Türkiye'nin hem ulusal tedbirleri alması hem de uluslararası çalışmalara aktif olarak katılması,

7. Son olarak yeni teknolojilerin yoğun olarak kullanıldığı, hızla dönüşen ve büyüyen kripto varlık ekosistemine yönelik ülkelerin kendine has tedbirlerinin ve uluslararası kuruluşların kuruluş amacına uygun geliştirdikleri çabaların yakında izlenmesidir.

Kaynakça

- Ainsworth, K., Askew, D. ve Kwon, P. (2022), Infrastructure Investment and Jobs Act Contains New Cryptocurrency Reporting Requirements, *BDO United States*, <https://www.bdo.com/insights/tax/infrastructure-investment-and-jobs-act-contains-new-cryptocurrency-reporting-requirements> (Erişim Tarihi: 5 Ekim 2023)
- Askew, L. (2022), Danisz v Persons Unknown: the English High Court Grants Interim Remedies to a Victim of Cryptocurrency Fraud, <https://legalbriefs.deloitte.com/post/102hoai/danisz-v-persons-unknown-the-english-high-court-grants-interim-remedies-to-a-vic> (Erişim Tarihi: 13 Ağustos 2023)
- Baer, K., de Mooij, R., Hebous, S. ve Keen, M. (2023), *Taxing Cryptocurrencies*, <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/WP/2023/English/wpica2023144-print-pdf.ashx> (Erişim Tarihi: 24 Haziran 2024)
- Bank for International Settlements (2015), *Digital Currencies*, doi:10.4324/9781003343776-11

- Baronchelli, A., Halaburda, H. ve Teytelboym, A. (2022), Central Bank Digital Currencies Risk Becoming a Digital Leviathan, *Nature Human Behaviour*, 6(7), 907-909, doi:10.1038/s41562-022-01404-9
- Binance Akademi (2020), Merkeziyetsiz Otonom Organizasyonlar (DAO'lar), *Binance Academy*, <https://academy.binance.com/tr/articles/decentralized-autonomous-organizations-daos-explained> (Erişim Tarihi: 22 Ağustos 2023)
- Binance Akademi (2022), Coin Karıştırma ve CoinJoin Nedir? <https://academy.binance.com/tr/articles/coin-mixing-and-coinjoins-explained> (Erişim Tarihi: 12 Kasım 2023)
- Cardin, B. (2022), *Bipartisan Infrastructure Investment and Jobs Act Summary: A Road to Stronger Economic Growth*, <https://www.cardin.senate.gov/wp-content/uploads/2022/09/Infrastructure-Investment-and-Jobs-Act-Section-by-Section-Summary.pdf> (Erişim Tarihi: 24 Haziran 2024)
- Chainalysis (2023), About Us, <https://www.chainalysis.com/company/> (Erişim Tarihi: 13 Ağustos 2023)
- Coinmarketcap (2023), Pseudonymous (Takma İsim) Nedir? <https://coinmarketcap.com/alexandria/tr/glossary/pseudonymous> (Erişim Tarihi: 18 Eylül 2023)
- Cong, L.W., Landsman, W., Maydew, E. ve Rabetti, D. (2022), *Tax-Loss Harvesting with Cryptocurrencies*, Cambridge.
- Costa, L. (2019), Cryptocurrencies in Brazil: Regulation is around the Corner, <https://www.linkedin.com/pulse/cryptocurrencies-brazil-regulation-corner-luciano-costa> (Erişim Tarihi: 6 Ekim 2023)
- D'Angelo, C. (2022), IRS Obtains Court Order Authorizing Summons For Records Relating to US Taxpayers, <https://medium.com/@defidenselawyer/irs-obtains-court-order-authorizing-summons-for-records-relating-to-u-s-taxpayers-1daa62c0ed21> (Erişim Tarihi: 3 Ekim 2023)
- Department of Justice (2022), Court Authorizes Service of John Doe Summons Seeking the Identities of US Taxpayers Who Have Used Cryptocurrency, <https://www.justice.gov/opa/pr/court-authorizes-service-john-doe-summons-seeking-identities-us-taxpayers-who-have-used-2> (Erişim Tarihi: 3 Ekim 2023)
- European Commission (2021), Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on Information Accompanying Transfers of Funds and Certain Crypto-Assets (recast) European Union.
- Financial Action Task Force (2014), Virtual Currencies-Key Definitions and Potential AML/CFT Risks, *FATF Report* (June), 1-15.
- Financial Action Task Force (2015), Guidance for a Risk-Based Approach Virtual Currencies, Paris, doi:10.4135/9781483381503.n1235
- Financial Action Task Force (2023), Jurisdictions under Increased Monitoring-2, <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/High-risk-and->

- other-monitored-jurisdictions/Increased-monitoring-june-2023.html (Erişim Tarihi: 3 Haziran 2023)
- FinCEN (2013), *Application of FinCEN's Regulations to Persons Administering, Exchanging, or Using Virtual Currencies*.
- FinCEN (2019), *Application of FinCEN's Regulations to Certain Business Models Involving Convertible Virtual Currencies*.
- Gilbert, A., Frisch, M. ve Isham, R. (2023), How DAOs Factor Into Litigation, Enforcement, and Restructuring, *Bloomberg Law*, <https://news.bloomberglaw.com/us-law-week/how-daos-factor-into-litigation-enforcement-and-restructuring> (Erişim Tarihi: 22 Ağustos 2023)
- Golding ve Golding (2023), A John Doe Summons (What is it and How is it Authorized?), <https://www.goldinglawyers.com/what-is-an-irs-john-doe-summons/>
- HMRC (2021), Cryptoassets Manual, <https://www.gov.uk/hmrc-internal-manuals/cryptoassets-manual> (Erişim Tarihi: 10 Mart 2023)
- Holman, D. ve Stettner, B. (2018), Anti-Money Laundering Regulation of Cryptocurrency: U.S. and Global Approaches, *Allen & Overy, LLP*, 26-39. doi:10.1108/JMLC-07-2022-0109
- Howlader, H. (2022a), HMRC Sending Tax Nudge Letters To Crypto Investors, <https://howladerandco.com/hmrc-tax-nudge-crypto-letter/> (Erişim Tarihi: 3 Ekim 2023)
- Howlader, H. (2022b), HMRC Sending Tax Nudge Letters To Crypto Investors.
- Kaneti, S., Ekmekçi, E., Güneş, G. ve Kaşıkçı, M. (2019), *Vergi Hukuku* (İstanbul Ü.), İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Kluwer, W. (2021), Congress Passes \$1.2 Trillion Bill; Minor Changes to Code, https://intelconnect.cch.com/docmedia/attach/WKUS-TAL-DOCS-PHC/5/2021_11_06_TAXB.pdf?AtlasTicket=CCBEF090-A0F0-4AE1-9C6A-81D11E8A4B29 (Erişim Tarihi: 5 Ekim 2023)
- Kurz, H. (2017), *İktisadi Düşünce Tarihi* (E. Değirmenci ve H. Bilir, Ed.), Heretik Yayınevi.
- Levin, J. ve Fishman, J. (2022), Ensuring Responsible Development of Digital Assets; Chainalysis, https://downloads.regulations.gov/TREAS-DO-2022-0018-0066/attachment_1.pdf (Erişim Tarihi: 24 Haziran 2024)
- Makarov, I. ve Schoar, A. (2022), *Cryptocurrencies and Decentralized Finance (DeFi)*, *Brookings Papers on Economic Activity (C.2022-Sprin)*, doi:10.1353/eca.2022.0014
- MASAK (2021), *Suç Gelirlerinin Aklanmasının ve Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Yükümlülüklerle İlişkin Temel Esaslar*, <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/12/2021/05/Kripto-Varlik-Hizmet-Saglayicilar-Rehberi.pdf>
- McClure, Z. (2023), What is a Crypto John Doe Summons? <https://tokentax.co/blog/what-is-a-john-doe-summons#references> (Erişim Tarihi: 3 Ekim 2023)

- Moore, G. (2021), Operation Hidden Treasure Is Here, If You Have Unreported Crypto, Get Legal Advice, *Forbes*, <https://www.forbes.com/sites/irswatch/2021/03/06/operation-hidden-treasure-is-here-if-you-have-unreported-crypto-its-time-to-get-legal-advice/?sh=6b66672d39c9> (Erişim Tarihi: 3 Ekim 2023)
- OECD (2015), Improving Co-operation Between Tax and Anti-Money Laundering Authorities Improving, <https://www.oecd.org/ctp/crime/report-improving-cooperation-between-tax-anti-money-laundering-authorities.pdf> (Erişim Tarihi: 24 Haziran 2024)
- OECD (2020), Taxing Virtual Currencies: An Overview of Tax Treatments and Emerging Tax Policy Issues. <https://www.oecd.org/tax/tax-policy/taxing-virtual-currencies-an-overview-of-tax-treatments-and-emerging-tax-policy-issues.htm> (Erişim Tarihi: 24 Haziran 2024)
- OECD (2021), *Digitalisation and Finance in Asia: Preliminary Discussion Paper, 2021 Symposium on Digitalisation and Finance in Asia*.
- OECD (2022), Crypto-Asset Reporting Framework and Amendments to the Common Reporting Standard (April).
- OECD (2023a), What is the CRS? <https://www.oecd.org/tax/automatic-exchange/common-reporting-standard/> (Erişim Tarihi: 13 Ağustos 2023)
- OECD (2023b), *International Standards for Automatic Exchange of Information in Tax Matters: Crypto-Asset Reporting Framework and 2023 update to the Common Reporting Standard, International Exchange of Information in Tax Matters*, Paris: OECD Publishing.
- OECD (2023c), *International Standards for Automatic Exchange of Information in Tax Matters: Crypto-Asset Reporting Framework and 2023 update to the Common Reporting Standard*, Paris: OECD Publishing, doi:10.4337/9781800884915
- OECD ve World Bank (2018), Improving Co-operation between Tax Authorities and Anti-Corruption Authorities in Combating Tax Crime and Corruption, *Improving Co-operation between Tax Authorities and Anti-Corruption Authorities in Combating Tax Crime and Corruption*, doi:10.1596/30911
- Royal Courts of Justice (2020), Ion Science Limited vs. Persons Unknown, <https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/Link/Document/Blob/I5438c9dc7c3911ebbea4f0dc9fb69570.pdf?targetType=PLC-multimedia&originationContext=document&transitionType=DocumentImage&uniqueId=df2108b-57fd-4715-9c5d-6979ca6f051b&ppcid=94d66ca3033b4c06965b> (Erişim Tarihi: 13 Ağustos 2023)
- Saunders, C. ve Fearn, A. (2022), *Individuals Holding Cryptoassets: Uptake and Understanding*.

- Scott, G. (2022), Linden Dollar: What It is, How it Works, Tax Implications. *Investopedia*, <https://www.investopedia.com/terms/l/linden-dollar.asp> (Erişim Tarihi: 24 Haziran 2024)
- Secombe, A. (2022), An “Educational Approach”? HMRC Nudge Letters to Crypto Investors, <https://blog.macfarlanes.com/post/102hid6/an-educational-approach-hmrc-nudge-letters-to-crypto-investors> (Erişim Tarihi: 3 Ekim 2023)
- Shin, L. (2022), Exclusive: Austrian Programmer and Ex Crypto CEO Likely Stole \$11 Billion of Ether, *Forbes*, <https://www.forbes.com/sites/laurashin/2022/02/22/exclusive-austrian-programmer-and-ex-crypto-ceo-likely-stole-11-billion-of-ether/?sh=1e9950f57f58> (Erişim Tarihi: 19 Ağustos 2023)
- Singh, O. (2022), What is a Cryptocurrency Mixer and How Does It Work? *Cointelegraph*, <https://cointelegraph.com/explained/what-is-a-cryptocurrency-mixer-and-how-does-it-work> (Erişim Tarihi: 19 Ağustos 2023)
- Singh, O. (2023), How do Blockchain Forensics and Asset Tracking Work? <https://cointelegraph.com/explained/how-do-blockchain-forensics-and-asset-tracking-work> (Erişim Tarihi: 13 Ağustos 2023)
- Societe Generale (2023), AML-Regulation on Information Accompanying Transfers of Funds and Certain Crypto-Assets, <https://www.securities-services.societegenerale.com/de/insights/views/news/aml-regulation-information-accompanying-transfers-funds-and-certain-crypto-assets/> (Erişim Tarihi: 1 Ekim 2023)
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2023a), *Orta Vadeli Program (2023-2025)*, Ankara.
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2023b), *2024 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı*, Ankara.
- Tarandach, F. ve Becker, R.L. (2019), Cryptocurrency Transactions Fall on to the Brazilian Federal Revenue’s Radar, <https://www.internationaltaxreview.com/article/2a6a4t6pb87sddkdvjuw81/cryptocurrency-transactions-fall-on-to-the-brazilian-federal-revenues-radar> (Erişim Tarihi: 6 Ekim 2023)
- Thomson Reuters Tax & Accounting (2022), Refresher: Infrastructure and Investment Jobs Act’s Crypto Reporting Requirements.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Ödemelerde Kripto Varlıkların Kullanılmamasına Dair Yönetmelik (2021)
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, Suç Gelirlerinin Aklanmasının ve Terörün Finansmanının Önlenmesine Dair Tedbirler Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik (2021)
- Uluatam, Ö. (1995), *Örnekler, Belgeler ve Mahkeme Kararlarıyla Vergi Hukuku Genel Esasları ve Vergiler* (Gözden Geç.), Ankara: Seçkin Yayınevi.

- World Economic Forum (2021), *Decentralized Finance (DeFi) Policy-Maker Toolkit*.
- World Economic Forum (2023), *Pathways to the Regulation of Crypto-Assets: A Global Approach*.
- Yaffe-Bellany, D. (2022), Millions for Crypto Start-Ups, No Real Names Necessary, *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2022/03/02/technology/cryptocurrency-anonymity-alarm.html> (Erişim Tarihi: 12 Kasım 2023)
- Yıldırım, M.M. (2023), Fintek Stratejik Analiz Kurultayı, 2. Gün 1. Oturum, *Türkiye Barolar Birliği TV*, Ankara, <https://www.youtube.com/watch?v=HppGOPs0emw> (Erişim Tarihi: 21 Eylül 2023)
- Yüksel, A.E.B. (2015), Elektronik Para, Sanal Para, Bitcoin ve Linden Doları'na Hukuki Bir Bakış, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, XXIII(2), 173-220.

